

Szabó Ervin emlékezete

Szabó Ervin Árva megyében, Szlanicán, egy kis eldugott faluban született 1877. augusztus 23-án. Születésének 60-ik évfordulójáról emlékszik meg a haladó szellemű magyarság mindenütt, de különösen Szlovenszkon, ahol született s ahol szülőházát emléktáblával akarják örökre emlékeztetessé tenni.

Úgy érezzük, hogy átfogó szellemére minduntalan szükségünk van, valahányszor igazolásért, támaszért, okulásért és lelkesítő példáért akarunk visszanyúlni a közelmúltba. Szabó Ervin egyik vezéralakja volt annak a magyar történelemben páratlan szellemi mélységű mozgalomnak, melyről Jászi Oszkár nyugodtan azt mondhatta, hogy 1848. óta az első, mely bátran kiállott a népi érdekek mellé. Szabó Ervin, mint a Huszadik Század című társadalomtudományi és szociálpolitikai szemle főmunkatársa és a Társadalomtudományi Társaság alelnöke, hallatlanul finom érzékkel, egyéniségének személyi varázsával irányította ezt a mozgalmat a demokráciától a szocializmusig, a népi érdekek egyre tökéletesebb védelméért. A jogi szemlélet korlátoltságát és a hamis tudományosság határait keresztültörve, az elsők között volt, akik Magyarországon becsülethez akarták és tudták juttatni a társadalomtudományt. Hatalmas tett volt ez abban az időben Magyarországon, minthogy mindig merészség a társadalmi igazságok hússal-vérrel teljes valóságának lemeztelenítése. A Társadalomtudományi Társaság történelmi távlatból nézve, nem véletlenül kapta nevét és feladatát. A szociológiai kutatás és a társadalmi összefüggések felmutatása ebben az időben valóban a közvélemény megmozgatásának legkiválóbb módszere volt. Egészen mellékes kérdés, hogy öntudatosan alkalmazták-e vagy pedig csak a szellemi szükséglet ösztönös felérzése nyilvánult meg benne. A szociológia valóságos választóvíz lett, mely a magyar polgári társadalmat egy progresszív és egy reakciós részre osztotta, írta annakidején Jászi Oszkár a Huszadik Században. Valóban, a társadalomtudomány és a vele összefüggő ténykutatás seholsem vált olyan világnézeti hadijellé, mint Magyarországon. A Társadalomtudományi Társaság szociológusai elindultak újra felfedezni Magyarországot, mint egy ismeretlen földrészt, melynek fehér pontjait az ezerholdas kiskirályságok alkották, ahol hihetetlen létkörülmények között születnek, habarcslevesen és szalonnán élnek és feltűnés nélkül meghalnak a tanyák-puszták bennszülöttei.

Magyarország felfedezése? Milyen ismerősen cseng ez a mondat! Évtizedekkel később a mai Magyarországon a nagy felfedezőknek utódai akadtak, akik folytatják a kutató munkát, vagy talán megismételni is kénytelenek, mert az eredmények a nagy országégésben elhamvadtak, feledésbe mentek. Veres Péter „Az Alföld parasztsága”, Szabó Zoltán „Tardi helyzet”, Illyés Gyula „Puszták népe”, Féja Géza „Viharsarok”, Kovács Imre „Néma forradalom” mi más, ha nem a szemünk előtt vonagló új,

de mégis elmaradt Magyarország és a sárgöröngyök világába visszaszorított magyar nép újbóli felfedezése?

A világháború és a két forradalom előtt Szabó Ervin, Jászi Oszkár, Pikler Gyula és Braun Róbert munkája nyomán egyre dúsabban szökött szárba a magyar társadalomtudomány vetése. Amikor Andrássy 1906-ban lemondott a Társadalomtudományi Társaság elnökségéről és a kormánysajtó hetekig tartó kampányt indított a Huszadik Század ellen, az egyesület s a lap megszabadult belső ellenségeitől, napirendre tűzhette az ország összes fájó szociális kérdéseit, az iskolaügytől kezdve, a földreformon folytatva az általános választójogig mindent. Társadalomtudományi Körök és Szabad Iskolák alapításával megkezdte az egész országban a tanító, felvilágosító és szervező munkát.

A politikai sikokra vonuló tudományos munka csakhamar szükségessé tette a történelmi hagyományok, elsősorban a harcos népi múlt tisztázását. Csak természetes, hogy a legközelebbálló 48-as éveket kellett kiánsni a nemzeti romantika kódéből és letisztítani az antiszociális történetírók mesterségesen ráhordott múmiává kövesítő patinájától. Szabó Ervin munkásságának ezen a téren legjelentősebb életműve: a „Társadalmi és pártharcok a 48—49-es magyar forradalomban” című könyve, melyet betegen, erejének minden megfeszítésével halála előtt három hónappal fejezett be. Ez a mű a leggyönyörűbb hagyatéka a Magyarország európaivá tételét célzó, közvetlen a háború után csúcsosodó szellemi mozgalomnak. A nemzeti jelszavak szikrázása alatt megmutatta a társadalmi ellentétek parázslását, de főképen föltárta a magyar föld szociális kérdéseit, melyek véglegesen ma sem nyertek elintéztést. Ebben a felismerésben csatlakozik Szabó Ervin generációja a 48-as hagyományokhoz, ez az összekötő kapocs, mely a mai haladó magyarságot is a szabadságharc emlékeihez visszatéríti. Széchenyi, Kossuth, Petőfi, Táncsics, a márciusi ifjak: Szabó Ervin finom tollával élesen megrajzolt alakjaiban élnek és hatnak a haladó ifjúság tudatában. Ez a szellemi hagyatéka mozgósítja a fiatalokat a ma is időszerű szabadságeszmék mellett. Noha Szabó Ervin és társai nem élnek a nemzet emlékezetében olyan fényesen, mint a 48—49-es szabadságharc romantikával és a fegyverforgatás dicsfényével övezett hősei, de szellemi jelentőségük nem kisebb. Éppen ennek a felmérése a legújabb haladó generáció feladata.

* *

Szabó Ervin érdemei a magyar munkásmozgalom és a társadalomtudomány hatalmas szellemi rangraemelése körül ugyancsak elévülhetetlenek. Dr. Madzsar József írja: „Szabó Ervin mindig a demokratikus Magyarország megalkuvás nélküli harcosa volt, aki azonban tisztában volt azzal is, hogy a munkásságnak kell a demokráciáért folyó küzdelem élén járnia és ezt a küzdelmet kell továbbvinnie azon az úton, amely végeredményben a társadalmi kérdések maradéknélküli megoldásához vezet.

Kora fiatalságától korán bekövetkezett haláláig a demokrácia és szocializmusért harcolt Magyarországon. Döntő befolyással voltak fejlődésére bécsi diákévei, amelyek alatt összekötetésbe került egy orosz haladó diákcsoporttal. Magyarországra visszatérve, csatlakozott a szociáldemokrata mozgalomhoz, résztvett az akkor még hetenkint kétszer megjelenő Népszava szerkesztésében, Népszava naptárát szerkesztett. Sorra jelennek meg cikkei a nemzetiségi kérdésről és a földkérdésről és főként ez a két kérdés volt az, amely közel hozta a Huszadik Század és a Társadalomtudományi Társaság embereihez. Sok társadalomtudományi munka fordításai közt Marx és Engels válogatott műveinek magyar kiadását is ő szerkesztette, a „Válogatott Művek”-ben olvasták először a magyar dolgozók és a haladó intelligencia a nagy német társadalomtudósok számos munkáját.

A háború alatt a zimmerwaldi háborúellenes baloldallal kapcsolatban álló magyarországi csoport vezetőjévé lett. E csoport résztvevői beszélik, hogy a háborúellenes kiadványok témáit mindig megbeszéltek Szabó Ervinnel, aki az elkészült szöveget ismét felülbírált. És ezt a tevékenységét még akkor sem adta fel, amikor élete utolsó hónapjaiban súlyos betegsége, magas láza állandóan ágyhoz kötötte. Szabó Ervin életének utolsó, betegágyban töltött hónapjai alatt is, amikor olyan világosan látta a közeledő vihar előjeleit, tudta, hogy a munkásság küzdelmének legjobb talaja a demokrácia. Tömöríteni szerette volna a magyarság összes demokratikus erőit . . . „állandóan sürgette és barátait abban az irányban befolyásolta, hogy szocialisták, radikálisok, károlyisták mielőbb egy közös szervezetben tömörüljenek, melyből kormányzó szerv fog válni abban a pillanatban, amikor a már félholt Monarchia megkapja az utolsó kegyelemdöfést”, írja Szabó Ervin egyik legjobb barátja, Jászi Oszkár.

Az őszirózsás októbert Szabó Ervin már nem érte meg. Meghalt egy hónappal előbb, de a temetésen elhangzott beszédek már az október beharangozása volt. Ott volt a munkásság, a szakszervezetek rengeteg koszorúja, több gyárban a gyász jeléül többperces munkaszünetet tartottak, ott volt Károlyi Mihály, ott voltak a radikális intellektuelek és Szabó Ervin emlékéit „megbecsülte” a bécsi udvar is, megfigyelés alatt tartotta a temetésen résztvevőket.

1918. október 2-án temették. Kunfi Zsigmond búcsúztatójában többek között ezt mondta: „... mindazok, akiknek Magyarországon valami közünk van a szocializmushoz, a munkásmozgalomhoz: Szabó Ervin gazdag, merész, kérlelhetetlenül becsületes és alkotó erejű szellemének vagyunk a neveltjei. A szocialista tudásnak és gondolatnak leggazdagabb, legkristályosabb vizű nagy medencéje volt az ő elméje, amely nemcsak a magyar társadalomtudományt termékenyítette meg, hanem az ismeret és gondolat öntudatos világosságába emelte fel azokat a törekvéseket, tévelygő vágyakat, vak útra forduló ösztönöket, amelyek a proletárlelkekben forrnak.”

Jászi Oszkár így búcsúzott tőle: „Látjátok ilyen a szép élet: tiszta célok felé, tiszta eszközökkel haladó, friss megismerésben naponta újjászülető, az egész világ vérkeringését magában átölelő, az Eszme keresztjét derülten viselő, minden vereség és minden győzelem által új erő kifejtésre serkentett heroikus és lendületes alkotó munka.

Látjátok, ilyen az igazi morál: a kis alkuvásokat és gyatra kompromisszumokat megvető, a hatalmasokkal és a csőcselékkel nem törődő, az utilitarista számvetéseket lenéző, minden friss és szabad energiát a szellem oltárára tevő, az életet fejleszteni és kiterjeszteni akaró, csak a lélek szabad rendelkezéséből ráncmért feladat hű teljesítését néző, vidám és mindennap megújuló áldozat.

És látjátok, ilyen a szép halál: meg nem tört lélekkel és fiatal reményekkel semmit abba nem hagyva és semmiről le nem mondvá, friss kontaktusban a teremő lendülettel, a régi szeretettel és a régi hittel a már rosszul verő szívben a Jövő bíbor horizontjai felé irányított, utolsó megtört szemsugarakkal való visszatérés a minden élet forrásához.

S hogy ilyen volt élete, morálja és halála egy feslett társadalomban, melynek minden igyekezete a siker, a pénz, a hatalom és az alacsony örömök felé fordul; ez tenné a mi barátunk akarását, munkáját és küzdelmét dús erkölcsi örökségünké még akkor is, ha mit sem valósított volna meg küldetéséből. De már is érnek lankadatlan munkájának szép tudományos és politikai gyümölcsei...

... Ha valami fájhat nekünk, barátainak és küzdőtársainak, ebben a rövidsége dacára is szép, teljes és befejezett pályában — mert annak művészi lezártságát érintetlenül hagyta a halál — csak az, hogy korábban kellett eltávoznia, semmint megérte a ma dúló világkrízis végső eredményeit, melynek értelmét és logikáját a tudós kíváncsiságával és a moralista nyugtalanságával kereste.

... S milyen veszteség, hogy nélkülözni fog kelleni tisztánlátását, bátor szavát és áldozatkész lelkét azokban a nagy és végső csatákban, melyek előttünk állanak az európai Magyarország kivívásáért...”

Ma valóban kötelességet teljesítenek a haladás, demokrácia hívei, amikor összefognak, hogy megünnepeljék emlékezetét. Élete még nem egy nemzedéknek fog szolgálni hasznos tanulsággul.

F. L.

A demokratikus Magyarorszáért

Amióta az amerikai magyarság Népjogi Konferenciáját megtartotta és javaslatát a készülő magyar világtörvényszabvány elé terjesztette, mindenütt, ahol magyarok élnek, megindult a mozgalom Magyarország demokratizálásáért. Az utódállamok magyarsága lelkesen csatlakozott amerikai testvérei bátor elhatározásához. Ez a tény is bizonyítja azt, hogy itt a magyarság régen óhajtott és eddig még formába nem öntött kívánságáról van szó. Szerkesztőse-

günkbe több utódállambeli lap jár és így figyelemmel kísérhetjük a mozgalom terjedését és eredményeit. Azzal szemben, hogy Csehszlovákiában és Romániában, valamint Franciaországban, Belgiumban és Amerikában, ahol a kezdeményezés történt, erőteljes szervezés indult meg. Nálunk, Jugoszláviában egyetlenegy napilap beszámolóján kívül még mit sem hallani a mozgalomról. Most, amikor a magyarság egyetemes érdekeiről van szó, azok a testületek, amelyek úgy kulturálisan, mint gazdaságilag és politikailag hangadó szerepre lennének hivatva, — mélyen hallgatnak. Magyarországon a márciusi front programja egyre nagyobb tért hódít, a demokratikus akarat olyan erővel nyilvánul meg, hogy a magyar reakció hivatalos politikája is kénytelen kompromisszumokat tenni, Csehszlovákiában majdnem teljes számmal csatlakoztak a mozgalomhoz a gazdasági, kulturális és politikai szervezetek, bizonyítva ezzel azt, hogy mindenütt, ahol csak a legkisebb mód van rá, azonnal megannyilvánul a magyarság békevágya és szabadság akarata. Itt az ideje, hogy végre mi is számot vessünk önmagunkkal, hogy végre leszámoljunk azzal a szerncsétlen örökséggel, amely nálunk megakadályoz minden általános, emberi szempontból jogos haladó törekvést.

Lapunk már bővebben foglalkozott a Magyarország demokratizálásaért folyó mozgalommal. Ez a mozgalom figyelmeztető kell hogy legyen minden szüklátó körű magyarnak. Itt egy ország népének sorskérdéséről van szó, egy ország népének sorsáról, amely az elnyomás következtében lassú pusztulásra van ítélve.

Jugoszláviában az ifjúság lépett legelőször komolyan és minden igyekezetével a demokrácia útjára, ennek az ifjúságnak kell most is irányt mutatnia. A demokratikus Magyarország megteremtésében ki kell, hogy vegye a maga részét minden igaz, emberi érzésű, gondolkodó, magyar fiatal.

A przemysli költő. — Te is hibás vagy, te is szavaltál háborús verseket, együtt üvöltöttél a nyájjal. Te is bűnös vagy, te is . . . — mondogatom most magamnak, vádolva ifjúi éveim a mihaszna pátoszért, a vérszagú idők romantikus kalandjaiért. Egyetlen mentiségünk — háborús évek diákjainak —, hogy akkoriban minden iskolai ünnepélyen Gyóni Géza, Kiss Menyhért, Radó Antal lelkesítő verseit kellett szavalnunk. Ez volt a hivatalos szavalkönyv, a „srapelköltészet“, ahogy azt szegény Tóth Árpád oly találóan elnevezte a Nyugatban. Seregesen je-

lentek meg háborús antológiák, de csak a srapelköltők verseivel, — a többiekéről, az igazakról még akkor semmit se hallottunk. Talán csak egy-két tanárunk tudta, meg a művelt „Nyugat“-hívók, hogy Ady Endre az embertelenség rémítő poklából kiáltotta fel megrázó magányos emberi hangját és Babits Mihály békesóvárgó verseit (Husvét előtt, Fortissimo) vigasztalónul küldözte a vidéki sivárságból — a sivó pusztaságba . . .

A népszerűség akkoriban csak egy költőnek járt ki dús babérokkal: Gyóni Gézának. Nevét addig alig

ismerték, vidéki lapocskák közölték igénytelen verseit, csöndes pozsonyi, dabasi, soproni, bácskai idillek voltak ezek, merengések, amiket néha-néha fölka-vart a szenvedélyek vihá- ra is, itt- ott erősebb Ady-hatással. Egyszer ugyan közeljárt a halálhoz, mikor Pozsony- ban öngyilkosságot követett el, mégis nagyon szerette az életet, az „élet szeretőjének” nevezte magát és egyik verseskönyvét is, amelyben még da- cosan szembeszáll Cézárral („Cézár én nem megyek”), hogy aztán egy-két év múlva annál nagyobb lelkesedéssel rohanjon Mors Imperator hívására, ki a frontra, egyenesen Przemyslbe és onnan a sorvasztó szibériai rabságba...

Przemysl... Przemysl... A hábo- rús legendák innen indultak szét az országba. — A várvédők között volt Gyóni Géza önkéntes közlegény is, akinek itt írt és a várnyomdában ki- adott verseit szokatlan nagy példány- számban kapkodták szét nemcsak a várbeliek, hanem az otthoniak is. Az ostromlott várból repülőgépen kicse- mészett háborús versek hirtelen, egy- csapásra óriási hírnevet, legendát szót- tek Gyóni Géza köré és Rákosi Jenő- nek jö- lött az új költő népszerűsége, ki is használta mindjárt Ady Endre ellen. Nem volt divatosabb ember ab- ban az időben Magyarországon Gyóni Gézánál, przemysli könyvét („Lengyel mezőkön tábor- tüz mellett”) újra és ú- ra nyomatták, ott lehetett látni a lö- vészárkokban, kaszárnyák olvasóter- mében, gimnáziumi önképzőkörökben, mindenütt, ahol katonák voltak és mindenütt, ahol a jólszámító terjesztők ifjúságot, a készülő matériát szimatol- ták... „Lelki prófunt” volt valóban ez a könyv, ami egészen jö- lött a ha- dvezetőségnek is. Ugyanakkor a fland- riai mezőkön, francia költők egész se- rege, Péguy, Pscihari, Alain-Fournier ugyanúgy énekeltek, más nyelven, de a Jeanne d’Arc istenéhez... A Mu-

zsák ebben az időben minden hábo- rús nemzetnél Mars előtt cibálták meg- részegülten lantjukat.

A rajta azután nemsokára megáll, Przemysl vára elesik az éhség és túl- erő miatt. Elcsendesednek a harci Jézusmáriák és a hurrákat felváltják a szibériai rabság fájdalmas zsolozsmái, Szibéria hómezőin megérzi a szám- űzött forradalmárok kálváriáját, az út ár- kában, ahol a bús fogolyment meg- pihen, „szláv Krisztusok kinszenvedése kövült meg... s az esti köd- ben a Tolsztojk havas szakállá lebeg...”

„Levelek a kálváriáról” a címe a Szibériában írt versek kötetének és a Kálvárián mélységesen emberi réte- gekre bukkan magában a költő. El- hullottak már a „bárgyú babonák”, sírva ismeri be: „úri beléndek alta- tott és mákony”, most már az új em- ber hitét szövögeti roncsolt lelkében, az új emberét, akinek születésétől már vajúdott akkor az orosz föld...

Meghalt éppen a születésnapján, 33 éves korában.

A költő, aki rövid életén át har- cias dalokat zengett, — utolsó éj- szakáján, Krasnojarszkban elborult elmével ágya fölé a falra a béke him- nuszt írta neg: „Térjete- meg és szeres- setek...”

Ne bántásatok emlékét, bocsássuk meg neki a hurrákat, mindnyájunknál töredelmesebb vallomást tett ő, mikor halála előtt megírta sírversét: ... „te- érted is megszenvedett, ki lent nyug- szik a holt, véres harcok verték fel a hírét, de csak a béke katonája volt”. És akik mégis, mégis háborúra szom- jaznak, olvassák ki a költő harci üze- netét a „Csak egy éjszakára” versé- ből. Husz év múltán is időszerű.

Ide kellene iktatni „Utolsó tánc” c. versét annak dokumentálására, hogy halála előtt már megértette, hová ro- han a világ és hová kell mutatni a költőnek.

Vass László

René Descartes. Mindenütt, ahol ősbabonák felidéző újpogányok még nem rakták máglyára az emberi ész remekműveit, a francia szellemóriás első művének, a *Discours sur la Méthode*-nak 300-ik évfordulóját ünneplik. Ez a munka úgy formai, mint tartalmi szempontból új korszakot nyit meg a tudományok és a bölcselkedés történetében. Hatalmas jelentősége és mély értelme abban rejlik, hogy Franciaországban első ízben intézi egy író a szavait nemcsak a Sorbonne doktoraihoz, hanem magához a néphez, melynek „józan esztétől”, „a régi filozófiáktól még meg nem rontott gondolkodásától” többet remél, mint az idejét mult ógörög arisztóteleszi bölcsélet hulladékain rágódó hivatalos szószátyároktól.

A *Discours sur la Méthode* az első hasonló nemű munka, amely a népnek is szánva, a nép nyelvén, franciául és nem latinul jelenik meg. Már jelzi a gőgös, magabizó zseni később kibontakozó nagyságát, már ostromolja az előítélet legbevehetlenebbnek hitt bástyáit. „Több mint háromszáz év is beletelhetik, míg az emberiség rendszerem teljes tartalmát ki fogja tudni hámozni” — írja a *Filozófia elvei* c. művében a lángész pompás megérzése. Hiszen Descartes úgy járt a rendszerével, mint a történelem sok más nagyja: örökölni hagyott monumentális alkotása ellenére, csak egy befejezésre váró épület alapzatát rakta le.

Megújította a matematikát, a fizikát, az optikát, az orvostudományokat, olyan felfedezésekkel és találmányokkal gazdagítva az emberiség szellemi kincsesárát, amik nélkül a modern tudomány és technika fejlődése nem is volna elképzelhető. De mindezen túl bölcséletének igazi nagyságát, módszerének kritikai jellege és rendszerének mély emberi tartalma adja meg.

Descartes-tól kezdve nincsenek szent és sérthetetlen igazságai a tudománynak. Csak az fogadható be a tudományos igazságok sorába, ami kísérletileg vagy

észszerűen bizonyítható. A kartézianizmus (Descartes rendszere) másik jellemvonása a gyakorlati hasznosságra való törekvés. Descartes azért dolgozik fizikáján, azért gyárt látszóveket és szemüvegeket, azért tanulmányozza a tükrök és fényvisszaverődés törvényeit, mert mindez, ha sikerül valamit találni, hozzá fog járulni „oly gépek szerkesztéséhez”, amelyek „csökkenteni fogják az egyes emberre eső testi munkákat” és fokozni fogják „az emberek hatalmát a természet fölött”. Azért tanulmányozza „az emberi gép működését”, mert törhetetlenül hiszi, hogy e „gép” szerkezetének és működésének zavarait ki tudja majd küszöbölni az, aki az emberi szervezetet jól ismeri és ezzel a betegségek gyógyítása révén hozzájárul az emberiség jólétének fokozásához. Nyulakat boncol és egyszerű eszközökkel olyan kísérleteket vizsgál, melyek nemcsak a modern szakorvostudomány csodálatát váltották ki, de nagyban elősegítették a gyógyítás művészetének kísérleti és tudományos alapokra való helyezését.

Szolgálni az emberiséget, a babonák helyére az ész vívmányait állítani, a tudományos felfedezéseket a gyakorlatban hasznosítani: ezek voltak a gőgös gall nagy álmái. De mint sok más zseni, ő sem tudta szétvetni kora társadalmi és történelmi korlátait. Úttörő volt, de nem juthatott el a profétikus szemei előtt elterülő határ széléig. Gondolatainak meztelen őszinteséggel való feltárásában az egyházi cenzúra folytonosan gátolja. Tudományos kísérleteinek kimélyítésében — mint maga is megírta egy barátjához intézett levelében — a 17. század eleji primitív technika akadályozza. S talán e két akadály szem előtt tartása szükséges „a descartesi dráma” megértéséhez.

Egyfelől egy világhódító felmérhetetlen intelligencia, melynek minden pillanatban kompromisszumot kell kötni a hivatalos egyetemmel és biztosítékot kell adni a vallással szembeni jóhiszeműségéről, más-

felől a problémák egyetemes sikon való meglatása — a gyakorlati keresztútvitel lehetőségei nélkül. E dráma hőse kora feltételei között a maximumot nyújtotta, részletkérdésekben történt gyakori tévedései ellenére. Bölceleti téren tőle indul ki az a fejlődési vonal, mely Diderot, d'Holbach és Helvetiuson keresztül a Nagy Francia Forradalom halhatatlan ideológiájába ível; tudományos-technikai szempontból pedig vele veszi kezdetét az a gigantikus fejlődés, melynek csodálatos vívmányait a Discours sur la Méthode 300. évfordulója pillanatában megnyíló Világkiállítás tudományos pavillonjaiban fogják csodálhatni.

Kőszegi Tibor

Molière magyarul... Párisban.

Sohasem adatott még meg magyar avantgardista együttesnek, hogy külföldön, modern színpadon, mindenkitől bátorítva, képviselhesse a magyar színházi kultúrát. Most, 1937-ben a Népfront Franciaországának fővárosában, a máris világeseeménynek számító Kiállítás ideje alatt, egy csekély anyagi alappal és összeköttetésekkel rendelkező munkásgárda magyarnyelvű színelőadással nyitotta meg a Théâtre du Peuple nemzetközi színházi ciklusát.

„Georges Dandin” nem először szólal meg magyarul, de ma Párisban a színdarab előadása különös jelentőséget nyer. Molière hazájában Molière-darabban újat mutatni francia kritikusok előtt, akiket — hogy úgy mondjuk — nem zavar a rendezés megbírálásában az ismeretlen nyelven mondott szöveg: bátor vállalkozás. A Kultúrfront műkedvelő gárdája merészen belevágott és Ligeti József (a pesti Városi Színház volt főrendezője) farszórásának gyümölcsei nem maradtak el.

Molière újra bemutatkozott Párisban — ezúttal nemzetközi jelentőségében. Magyar színészek és magyar közönség lelkes erőfeszítése árán. Molière figurái új jellemet kaptak. Minden újszerű volt egészen a ruházatig.

A Kultúrfront együttese nem „importált”, külföldi nagyságokból áll, hanem

az itteni magyar emigráció vállalkozó szellemű, lelkes és tehetséges tagjaiból. Nem hoztak magukkal földrajzi exotikumot, hanem a népek és kultúrák mindig termékeny találkozásának adták meggyőző bizonyítékát.

A párizsi magyarok tudták, mit jelent mindnyájuk számára ez a fényes siker. Érdeklődésük hatalmas számú jegy megvásárlásában nyilvánult meg. Zsúfolt terem tapsolt június 21-én a műkedvelőknek.

Aba László

Az anya. A polgári esztéták nagy többsége még ma is összeférhetetlennek tartja a politikát és a színházat; holott mindenkor, az összes művészetek között a színház, a jó színház politikus volt, ami sohasem ártott a művészetnek. Ezt a telt igazolja a Théâtre du Peuple, „Az anya” bemutatásával, amit Gorkij regénye nyomán Victor Margueritte írt színpadra.

Margueritte Gorkij regényéből összevonta a lényegét és hűen követte annak dialektikus fejlődését. Eddig nem tapasztalt energiát vitt a francia színpadra. Igen szerencsés megoldás az előjáték beállítása, amivel szimbólikusan illusztrálja az a társadalmi sülyedséget, ahonnan útnak indult az orosz forradalom.

Margueritte művészi értelemben csinál politikai színházat. A jelenetek egymásután, melyben a cárizmustól elnyomott Oroszország szenvedő alakjai elevenednek elénk, egyetlen propagandisztikus jelszó sem hangzik el.

L. A.

Parasztünnepszég a bábolnai jobbágyfelkelés ötszázadik évfordulóján. Az erdélyi román és magyar dolgozók testvériesülésének ünnepélye. — Az elmúlt vasárnap zajlott le a szilágysági Gorbó határában az 1437-iki nagy erdélyi jobbágyfelkelés ötszázadik évfordulójának nagy emlékünnepe. A román Nemzeti Parasztpárt felhívására sokezer román földműves sereglett össze azon a helyen, ahonnan Kardos Jakab román és Budai Nagy Antal magyar jobbágysege az

igazságtalanul adót szedő Lépes püspök s a főnemesekek ellen hadba indult. A felkelő erdélyi kelyhesek a cseh táboríták mintájára szekértábort alakítottak a Bábolna hegyen s megverték a nemesi hadsereget. E győzelem eredménye volt a kolozsmonostori egyezmény, mely Erdély román és magyar jobbágynak jogokat biztosított.

A történelmi esemény színhelyén Muntenau, a Nemzeti Parasztpárt egyik vezetője nyitotta meg az ünnepélyt, mely egyben a román demokratikus erők felvonulása volt. A román szónokok az ötszáz évvel ezelőtti eseményekkel foglalkozva rámutattak a mai román paraszttételre is, mely alig különbözik a félezedévtől előtti jobbágy-ösök életétől s lángoló szavakkal sürgették a román közélet demokratikussá tételét. A szónoki emelvényen megjelent a román radikális Ekésfront képviselője Porutiu román tanár s a Magyar Dolgozók Szövetsége főtitkára Bányai László tanár is. A nagyszabású paraszttünnepségen a kormány nem képviseltette magát.

Az ifjúságért, a békéért. — Az egész világ ifjúsága Párisba készül, hogy megtekintse a művészet és technika fenséges nemzetközi kiállítását. Felhasználva a kiállítás nyújtotta alkalmat a világ ifjúsága készül arra a találkozásra, amit a „Világ Ifjúsági Kongresszusának Mozgalma” szervez. Ez a mozgalom folytatja munkáját és egyre jobban erősödik. *Augusztus 15-ike lesz ennek fényes bizonyítéka.* Ezen a napon mutatja meg erejét egy nemzetközi manifesztációban a békéért harcoló ifjúság. A különböző nemzeti bizottságok azon dolgoznak, hogy hazájuk minél impozánsabban legyen képviselve ezen a nagy találkozón. Az egyes országok küldöttségeit a határállomásokon és kikötőkben a fogadóbizottság üdvözlöi. A hivatalos küldöttségeken kívül részt vesznek ezen a

manifesztáción a szomszédos országok ifjúságának ezrei, akik autón, biciklin, gyalog tódulnak Páris felé. Hiszszük, hogy ez az ifjúsági nap akarásunk és hitünk hatalmas megnyilvánulása lesz. A manifesztáció a világ ifjúságának békeakarátát és hajthatatlan harci egységét szögezi le.

Az ifjúság már bebizonyította, hogy a mai zűrzavarban képes egy olyan kongresszust megtartani, ahol tekintet nélkül a faji, vallási, nemzetiségi különbségekre, politikai állásfoglalásra, egységes határozatot születik meg az ifjúság közös, boldogabb jövőjét illetőleg, amit csak egy békeszerető világ biztosíthat.

Augusztus 15-ikén az ifjúság bebizonyítja majd, hogy hű maradt határozatához és ma erősebben akarja mint valaha az egységes és nemzetközi, békés együttműködést. — s —

Támogassuk az Omladinski Pokret-et! — „A vojvodinai szerb ifjúság felismerve helyzetét, tisztán látja azt, hogy ezen a helyzeten csakis saját maga aktív építőmunkájával változtathat. A múlt év novemberében egy lapot indítottunk Naš Život címen. Ez a lap az ifjúság szószólója és jogos harcának fő fegyvere kell hogy legyen. Mi azonban tisztában vagyunk azzal, hogy munkánk nem járhat kellő sikerrel, ha csak a vojvodinai szerb ifjúságra támaszkodunk és ezért mindenképpen őszinte baráti kapcsolatokat akarunk kiépíteni Vojvodina összes nemzetiségének fiatalságával. Azért fordulunk legelőször hozzátok, a HID körül csoportosuló magyar ifjúsághoz, mert meg vagyunk győződve arról, hogy a ti törekvéseitek állnak legközelebb mihozzánk és bízunk abban, hogy szoros együttműködést sikerül megteremtteni. A Naš Život és az Omladinski Pokret (Ifjúsági Mozgalom, mellyel lapunk egy vonalon dolgozik) körül összegyűlt vojvodinai szerb de-

mokratikus ifjúság mindön a kezdeményezést megteszi, reméli, hogy az kellő visszhangot fog kiváltani nálatok... *Naš Život*." — Mikor ezen a helyen azt válaszoljuk, hogy a felénk nyújtott baráti kezet őszinte örömmel fogadjuk el, meggyőződésünk hogy ezzel az egész haladószelemű magyar ifjúság régi óhajának teszünk eleget. A HÍD ifjúsága már régen hangoztatja a vojvodinai demokratikus erők összefogásának szükségességét és a hozánk intézett fenti levél csak igazolja álláspontunk helyességét. Reméljük, hogy ez a baráti egymásratalálás a demokráciára nézve hasznos együttműködést fog eredményezni.

*

A haladószelemű szerb ifjúság hasznos munkájával eddig is szép eredményeket ért el és ami még a Vojvodinában sohasem történt meg, sikerült egybehozni a demokratikus érzelmi ifjúságot, tekintet nélkül arra, hogy milyen társadalmi helyzetet foglal el. De nem csak az ifjúság csatlakozott nagy számban ehhez a mozgalomhoz, hanem az ifjúság barátai is. Irók és közéleti egyéniségek támogatják, de soraiiba lépett a kisparasztság és a szegény, földnélküli falusi munkásság is. Az Omladinski Pokret (Ifjúsági mozgalom) Noviszádon alakult meg 1936-ban, de csakhamar a Vojvodina minden nagyobb városában keletkeztek helyi csoportjai. Munkája eddig kizárólag kulturális téren folyik, de mint gazdasági mozgalom is szép eredményeket ért el. A demokratikus vojvodinai szerb ifjúság lapja a *Naš Život* (Életünk) és a havonta megjelenő *Naša Knjižica* (A mi könyvünk), amely a falusi dolgozóknak szól, támogatják írásaikkal a mozgalmat. Ez a mozgalom eddig kizárólag a szerb ifjúságot foglalta egybe. Most azonban megindultak a lépések, hogy minden nemzetiségű, haladószelemű fiatal

részvehessen ebben az építőmunkában és így lehetővé válik a magyar ifjúság közreműködése is. Meg kell ragadnunk az alkalmat, hogy együtt dolgozhassunk mindenkiel, aki a demokrácia és haladás őszinte híve. Támogatnunk kell minden haladószelemű munkát, de különösképen az Omladinski Pokret-et, amely a vojvodinai demokratikus erők összefogását célozza. Meg kell keresnünk a módját, hogy az Omladinski Pokret keretei között mi magyarok a szerbség mellett határozottabban küzdhessünk kisebbségi jogaink megvédéséért.

•

Az Ifjúsági Mozgalom szubotícai helyi csoportja augusztus hó 6-án tartja meg rendes évi közgyűlését.

SZEMLE, SZEMELVÉNYEK

Student. (Beograd). Már az ötödik száma jelenik meg ennek az ifjúsági lapnak, mely a beográdi egyetem demokratikus érzelmi hallgatóinak orgánuma. A „Student” a demokráciáért folyó mozgalomnak egyik újabb eredménye. Alább közlünk egy, a lap szelvére legjobban rávilágító részletet:

Miért akarjuk a demokráciát?

Az egész világ ifjúságának genfi kongresszusa, ez az ifjúsági mozgalom történetében páratlanul álló esemény az ifjúság nemzetközi együttműködésének, a békéért és gazdasági jogaiért folytatott harcának alapját teremtette meg.

A fasisztaellenes ifjúság legdrágább kincse, a béke megvédése érdekében harcra készen áll és minden erejével támogatja azt a mozgalmat, amely Genfből indult világgá. Teszi ezt annál is inkább, mert a békéért és szabadságért vívott harcát történelmi hivatásának tekinti. Tudatában van annak, hogy a béke hathatós megvédése érdekében szükséges pontosan meghatározni a

háborús veszély kútforrását és harcot indítani ez ellen. Napról-napról világosabbá válik, hogy egyes államok kormányai tudatosan és rendszeresen áskálódnak a nemzetközi nyugalom és biztonság ellen. A nemzetközi szerződésekben és jogokon alapuló politika helyébe a befejezett tények és az erőszak politikáját helyezik.

Mindaddig, míg az ifjúság a békéért folytatott harcát nem fordítja azok ellen, akik ezért a helyzetért felelősek és itt legelsősorban a fasizmust értjük, a béke hathatós védelme nem valósítható meg. Ugyancsak a sötét hatalmak, melyek a béke legnagyobb ellenségei, a szabadságot és a haladást is meg akarják semmisíteni és azon keresztes hadjárat élén állnak, amely Európában a demokrácia letiprására törekszik.

A demokrácia és fasizmus eme harcában semleges szemlélő maradhat-e a fiatalság? **Nem!** Ezt nem teheti és nem is szabad megtennie! Az ifjúság helye a demokrácia oldalán van!

Az ifjúság küzd a demokráciáért, mert az egyesülési szabadságot a fasiszta és militarista egyesületek kényszer-szervezetei fölé helyezi.

Az ifjúság küzd a demokráciáért, mert szemében az emberi jogok tiszteletbentartása és a népek testvéri együttműködése többet jelent, mint a nemzetek és fajok gyűlölete.

Az ifjúság küzd a demokráciáért, mert szeretett hazáját nem engedheti a fasizmus karmaiba.

Az ifjúság küzd a demokráciáért, mert neki fontosabb a béke és az emberiség haladása, mint a háború és pusztítás.

Az ifjúság küzd a demokráciáért, mert a demokrácia lehetőséget nyújt az egészségesebb, szebb, derültebb életre, boldogabb jövőre.

Harcot irtunk a zászlónkra: harcot a demokráciáért a fasizmus ellen. Még van idő eltávolítani azokat a veszé-

lyeket, melyek a békét, szabadságot és haladást fenyegetik.

Ennek fő feltétele, hogy az ifjúság demokrata és antifasiszta harci erői minden országban és az egész világon szorosan egybefogjanak a néppel.

Az egység a győzelem alapfeltétele."

Kalangya (a vojvodinai magyar középosztály lapja) „A szellem justizmordja” címen vitázott a lapban Szegedi Emil dr. Draskóczy Ede szerkesztő programszerű cikkével. Szegedi komolyhangú emelkedett válaszából idézzük a következőket:

Észre kellett vennünk... hogy D. E. olyan tárgyi tényeket hagyott figyelmen kívül, olyan határozott és letagadhatatlan szellemfejlődési folyamatokat nem vett számításba ítélete meghozatalánál, amelyeknek mérlegelése nélkül definitív tükröződésű megállapításokat tenni legalább is merészség, de mindenesetre nélküli a tárgyalagosság követelményeit. S amilyen félreérthetetlen világossággal beszél kétféle íróról és kétféle irodalomról D. E., olyan félreérthetetlen világossággal próbál rámutatni arra a szellemi justizmordra, amely itt történt, s amelynek nem lett volna szabad megtörténnie. Különösen nem ma, amikor a Duna völgyében egymás felé tapogatóznak a lelkek, amikor Magyarországon új, mély, reális alapokon folyik a népi valóságfeltárás, s miután elhangzott Makkai Sándor püspök lapidáris „Nem lehet”-je, s nyomában az a polémia, amelynek során hasznosan tisztázták: milyen irányban kell fejlődnie a kisebbségi ideológiának.

... Dr. Draskóczy nem híve annak az irodalomnak, mely rámutat reménytelenségünkre, elhagyatottságunkra, társadalmi bajainkra és nyomorúságunkra, tehát a valóságirodalomnak. Szerinte ma népünknek a mese kell és sokkal inkább, mint valaha. Mert „az élet keménysége, a sors zsibbasztó csapásai, a problémák vasketreceinek szorítása meleg szívet,

simogatást, elringatást keres." Ezért kell a mese. D. E. az „élet keménységét” a „sors zsibbasztó csapásait” a „problémák vasketrecét” említi. Tehát népünknek bajai vannak. — Az élet kemény, a kettrec szorít, a sors sujt. Ezek valóságok, amelyek élnek és fájnak, tudatosan vagy a tudat alatt némán. Már most, ha tudatos ez a fájdalom, akkor nyugodtan beszélhetünk róla, mert azzal, hogy beszélünk róla és módot keresünk kezelésére, már enyhítjük is. Ha nem tudatos ez a fájdalom, vagyis ha a szenvedő alany még nem ébredt rá arra, hogy érzékelje is a fájdalmat, hanem csak mi tudjuk, hogy a népnek mi fáj, nem kötelességünk-e tudatosítani, vagyis feloldani, napvilágra hozni ezt a gyötrő és fojtó szövődményt, hogy a szervezet szabadabban lélegezzék. A pszichoanalitikus munkáját végzi az író, amikor olyan érzéseket és képzeteket tudatosít, amelyek tudattalanok, tehát — ha egyben kórosak is — gyötrik és megbénítják a szellemet.

... Az ilyen írói törekvést és munkát Magyarországon lélekmentő tevékenységnek nevezik, s nem írói modorosságának, mely „nem a művész lényege.” S mert nálunk még inkább van rá szükség, így célkitűzési írókat egyenesen támogatnunk kell.

... Tehát mégis vannak problémák, melyek népünket szorongatják. Milyen problémák? Bizonyára nem irodalmiak és nem művészetiek, hanem szociálisak, vagy egészen egyszerűen: kenyérproblémák.

A megélhetési kérdéseinek vasketrecében szorongunk. Az öregek is, az ifjúság is, a földnélküliek is és azok is, akik tényérnyi földön küzdenek pusztán létükért. A városi és a falusi intelligenciát is szellemi és gazdasági förtelmek között él, teljes szervezatlenségben és tanácstalanságban.

... Dr. Draskóczy Edével szemben állítom, hogy népünknek az a rétege, amely a gondolatok és szépségek befo-

gadásáig fejlődött, nem keresi az „elérhetetlen szépségeket”, ellenben követeli az elérhetőket: kenyeret, munkát, nyugalmat, tiszta ágyat, orvost, gyógyszert, levegős lakást, felvilágosító kultúrmunkát, tisztult és szociálisan érző szellemet, egyszóval emberséges életet. A mi nyugodt és bátor népünk igenis merészen szembe mer nézni a valósággal, mert éppen a valóság felismeréséből akar erőt meríteni további önfentartó és fajfentartó küzdelmeihez. A mi népünk tudatalatti vágyait a való élet elérhető örömeiben akarja kiélni. A nép: munkások, zsellérek, földművesek, hivatalnokok, intellektuelek, inasok, napszámosok, kis boltosok, törpebirtokosok, cselédek, kubikusok, a bódulatok nélkül felnőtt, új magyar generáció nem álmodni kíván, mint D. E. állítja, hanem felébredni abból a tompa álomból, amelyben eddig élt és számon akarja kérni a bódulatot, amelyben élnie kellett.

Az irodalom, kiváltképp a népkisebbségi irodalom feladatait nem a bódításban, hanem ellenkezően, a felvilágosításban, a tárgyilagos, túlzásoktól mentes, igazságos valóságfeltárásban látom. Az író, a népkisebbségi magyar író ne regőse legyen népének, hanem élő lelkiismerete, aki népe tudatosított érzéseinek, vágyainak adjon hangot, tehetsége instrumen-tumán. Ne lehessen kiközösíteni szellemi életünkben senkit, aki magyarul ír, még akkor sem, ha az, amit ír, fájó igazságot tartalmaz, vagy éppenséggel túllendül fajiságunk földrajzi határain s szélesebb horizontokat ostromol, általánosabb egyetemesebb emberi igazságokért száll síkra. Szellemi megmozdulásainknak irányító elve a humánus kell hogy legyen.

... Minden jelenséget számontartani, minden megnyilatkozásnak ajtót nyitni, mindenkinek szót adni csak akkor lehet, ha a Kalangya szabad fóruma minden tárgyilagos, jószándékú hozzászólásnak, amelynek célja elősegíteni a magyar tömegek szellemi felszabadulását, a társa-

dalmi viszonyok rendezését, a haladást és a megerősödést. Hogy a kisebbségi sors és az ebből eredő politikai és szociális kötelezettségek tudatosíthatók legyenek, mulhataatlanul szükséges a tényleges társadalmi, politikai és gazdasági állapotok ismerete. A valóság feltárásában azonban mindig megtalálható a romboló mag is. Illúziók, eszmények, hitek, nézetek robbannak szét, amint a nyirkos ködből a világosság napforróságába emelik őket. Építeni csak rombolva lehet: el kell takarítani a nehézlevegőjű, idejüket mult politikai és szociális előítéletek, a burokból ki kell hámozni az embert, a pusztá tény és ezen az új elvi alapon kell megkezdeni az új kisebbségi lélek és szellem kialakítását.

Odaát sem és az utódállamokban sem hirdette soha senki azt az elvet, hogy a népnek bódulatot adjanak szellemi táplálékul. Bódulat csak itt lehetséges nálunk, mert nagyon elmaradtunk a kortól. Mi sem jellemzőbb erre, mint az, hogy egyik nagy kultúregyesületünk könyvbeszerező bizottsága nemrég „bevásárolt.” A derék fajmentő főkönyvtáros Marlitt és Courths-Mahler regényeiből és tucatnyi más, avult lim-lombból mázsányit vásárolt. Ez nem mérgezés? Természetesen csodálkozik, hogy még a varrólányok sem látogatják a könyvtárat. A mesék ideje elmúlt. Éppen az a mi végzetes hibánk, hogy ezt sem a multban, sem most nem akarjuk belátni, tudomásulvenni és ehhez mérten irányítani a kulturális és irodalmi tevékenységet. Itt megmerevítő törekvések érvényesültek, ahelyett, hogy a többi utódállam mintájára megteremtették volna a rugalmasabb, hajlékonyabb, világosabb, ennél fogva emberibb kulturális és szellemi programunkat. A kor parancsa, a helyzet, valamint az élő környezet felismerése úgy kívánja, hogy ez a program felölelje a szociális irányban mozgó gondoskodást, azt józan, haladó szellem hassa át, szüntesse meg a gondolatot megnyomorító előítéleteket.

... Köröttünk a népi egyenlőség eszméitől átítatott szlávok élnek, nem szabad tehát legnagyobb tömegünket, a földművelőnépek és a kisemberek vitathatatlan túlsúlyban levő oszlopait megfontolt szándékkal elzárni a fejlődés elől. A szellemi ember feladata, hogy ezt az elmaradt, nehezen mozduló és nagy szegénységben élő magyar tömeget okos politikával, felvilágosítással, versenyképessé, mozgékonyvá, ellenállóvá tegye. Vagy gondolják a nép vezetői, hogyha a mi népünk alszik, akkor vele horkol a többi nép is: az előretörő szlávok, a szervezett és szívós németek, a szorgalmas szlovákok és az igénytelen, de ellenálló románok? A népek nagy rohamában, az előre haladók átlépnek az alvókon. Aki alszik, az egy kissé mindig halott is. A vojvodinai szerbség, mint kisebbség, fenmaradását annak köszönhet, hogy sosem aludt, hanem tanult és a népszabadság szellemében szüntelenül fejlesztette harci erőit és kombattáns szervezeteit. Miért nem azoktól tanulunk, akik kijárták a kisebbségi sors iskoláját?

... Tárgyilagosan el kell ismernem D. E.-nek a középosztályunk pusztulásáról és felmorzsolódása okairól szóló megállapításait. A kisbirtokososztály a földmegosztással inkább proletarizálódik, mint összeolvadással polgáriasul. Helyénvaló D. E.-nek az a megállapítása, hogy az új középosztályt feltétlenül a demokrácia szellemének és törvényeinek kell áthatnia.

... Az európai emberiség, az egyetemes embertestvéri eszmény lebeg a szemünk előtt s nem feltétlenül a faji szétaprózódás. Nemcsak a mi fajtánk, hanem minden nép felemelkedését, emberibb életét, jobb sorsát, nagyobb szabadságát, igazságosabb berendezkedését kívánjuk, mert a boldogságunkat mi is csak megelégedett és boldog népek körében lelhetjük meg.

Egyelőre minden erőnket, minden magyar erőt, arra kell összpontosítanunk,

hogyan megszervezzük a munkát. Hívják össze a kultúregyesületek vezetőit, szellemi életünk hivatott tényezőit, szakértőinket, ifjúságunk képviselőit, írókat, művészeket, közgazdasági férfiakat, ismeretesenek meg velük rugalmas programot s tegyék feladatukká, hogy ennek az eszmévilági műsornak megfelelően osszák ki a maguk körében a szerepeket és állítsák a magyar egészet az öntudatos, a valóság felismerésén alapuló fejlődés vonalába. Az irányító elv egységes, a kivétel a helyi igényekhez, viszonyokhoz, méretekhez és színvonalhoz alkalmazkodó legyen. Minden évben tartsanak ilyen kultúrparlamentet és minden évben fejlesszék, bővítsék s színvonalban emeljék a programot.

... Akiben visszhangzik a kor, aki érez és akiben a tehetség felelősséggel párosul, akinek van számunkra és mindenkinek számára komoly mondanivalója, az jelentkezni fog akármilyen a szemlélete. Az ajtót minden értékesebb művészi magyar írás számára nyitva kell tartani.

(A haladó új magyar humanizmus hangja ez, amely irány mellett a „Hid” már megindulásakor felcsatlakozott. Vajha szétömlene ez a szellem a „Kalangya” minden egyes közleményén, hogy ne csak jóakarati program, de kutyajelű cselekedet lenne belőle. Mert ma, az áldatlan, sötétlődő korban, világos, haladó szellemben írni is: tett.)

A magyar műkedvelés és a magyar kultúra. A *Kalangya* kritikai rovatából: ... a műkedvelő színjátszásban ne merüljön ki minden kulturális érdeklődés és a műkedvelő színjátszás ne nyomjon el minden kulturális munkát. Ma pedig már komolyan fenyeget az a veszedelem, hogy csak a műkedvelést fogjuk magyar kultúrának tekinteni.

... Elmaradtak, elaludtak a nagy kulturális megmozdulások, de nincsenek már kis kulturális próbálkozások sem. Teljesen elég, ha minden két hétben „ki lehet hozni egy új darabot”. Pár szóval akarunk

csak erről a „kihozásról” beszélni. Még talán megbocsátanánk ezt a műkedvelő lázat, ha a darabok kiválogatásában valami magasabbrendű mértéket lehetne felfedezni, erről azonban szó sincs. Úgy ebben, mint a műsor összeállításában csak két szempontot lehet felismerni. Az egyik a kasszasiker, a másik a primadonna-kivánság. Nem azt nézik, hogy melyik darabnak van irodalmi értéke, hanem, hogy melyikhez lehet becsődíteni a közönséget és melyikben jut jó szerep az éppen uralkodó műkedvelő primadonnának.

... A közönség ma már azt hiszi, hogy kulturális kötelezettséget teljesít, ha megváltja jegyét valamelyik hacacérés előadásra s a kulturális lelkesedés fokát azzal méri, hogy mennyire rajong a publikum egyik vagy másik műkedvelő primadonnáért. Ez se volna olyan nagy baj, ha ebben az egészen ártatlan szórakozásban lassan nem aludna el minden érdeklődés, minden komolyabb magyar kultúrtörékvéssel szemben.

Magyar Nap, a csehszlovákiai haladó magyarság napilapjából:

Jókai emléket szoborba önti szülővárosa, Komárom. Az alapkövetétel megtörtént méltó és méltatlan zajtól kísérvé. Az emlékezés emberi tulajdonság, nemes dolog, okos irányítással nemzetnevelő és izlés-csiszoló is lehet: a lélek tiszta fürdője, hol az emlékezésben földidézett alkotó művei ragyogó fényben újulnak meg. Jókai Mór regényei hervadhatatlanul állják az idő vasfogát, exotikus világa, romantikus képzelete, „csak jó és csak rossz” alakjai töretlenül ma is érdeklik az olvasóközönséget. Talán csak egy a baj, hogy a magyarság tükörnek vette és még veszi ma is néha Jókai dekoratív színeit, amelyben szeretné önmagát nézni. Majd az őszi szoboravatás ünnepén megmutatjuk: kit lát benne az új magyar önismerés? mi az ő igazi jelentősége, értéke és időtálló nagysága? A nagy

regényíró szobrának alapkövét helyezték le. Különvéleményünk van az egész szobor-ügyről. Elvben csak helyeselni tudjuk, hogy a legnagyobb magyar regényírónak emléket állítanak. Úgy tudjuk, hogy rengeteg pénz gyűlt össze. Azt is tudjuk azonban, hogy nagyon szegények vagyunk, sürgősen iskolákra volna szükség például, sok-sok intézményünket tatarozni kellene. Nos, milyen nemes, megindító jelenet volna, ha az ünnepélyen a szoborbizottság elnöke így szólt volna: „Tekintettel a szlovenszkoí magyarság állapotára, az összeggyűlt pénzösszeget sürgetőbb kultúrcélokra adjuk: új magyar iskolákat építünk belőle, — a szobrot pedig majd jobb időkben emeljük fel.” Jókai kék szeme megértően mosolyogva az ünnepelők felé: „Lám-lám, tud reálsan is gondolkodni az én népem, nem féltem jövőjét!” Sajnos, nem ez történt Komáromban.

Petőfi lerombolt szobrát tehát visszaállítják, így határozott Pozsony városi tanácsa. Örömmel köszöntjük az egyhangú határozatot, régi óhaj teljesül ezzel, régi sebet gyógyítanak be vele. Visszataszító ugyan az a különös bábáskodás, ami a határozat előtt és — után történik, hogy vajjon kit illet a dicsőség? Kié a babér? Kinek az érdeme, hogy *Petőfi Sándor* rövidesen visszakapja hajdani bronz-szobrát? A kívánság egyetemes volt, aminthogy *Petőfi* is nem csak „aktivista”, hanem egyetemes értéke az egész magyarságnak. Mikor esztendőkkal ezelőtt valóban elsőnek a „Sarló” ifjúsága titokban, az éjszaka leple alatt meglátogatta a költő összetört szobrát a városi istállóban, a látogatás minden magyarok költőjének szólt az egyetemes magyarság nevében. Ne szerezzen tehát senki se babérokat a mostani eredményes határozatnál, ama bizonyos pecsenyét süssék meg máshol és máskor. Ha mindenáron dicsőséget akarnak szerezni *Petőfi* körül, akkor harcoljanak a költő eszméinek a megvalósításán, olyan meg-

nemalkuvással, bátor gerincességgel, amint azt a Világsszabadság dalnoka hirdette és — cselekedte.

Gyóni Géza húsz évvel ezelőtt halt meg a krasznajarszki fogolytáborban. A napokban volt évfordulója a szomorú emlékeztető napnak. A világháború magyar költőjének nevezték, ámde siettek megfedkezni róla, hivatalos körökben, mikor a költő különös hangú verseket küldözgetett haza az új korszak hajnalán ébredező Oroszországból... A háború költője volt, igaz. A katonák vitézségeit énekelte meg, a körülzárt *Przemysl* várából megrendítő halálsikoltás volt minden kiröpülő verse. De már azt nem szívesen hangsúlyozták ki a hivatalosak, hogy *Gyóni Géza* nem a háborút, mint olyant dicsőítette, hanem csak annak szenvedőit, nem a vérengzést rajongta körül, hanem a szegény harcosokat, a lövészárkok poklainak sebesültjeit emelte költészetének tiszta fényébe. Bizonyíték a leghatalmasabb verse, a „Csak egy éjszakára”, amely örök tiltakozás az emberi vágóhíd tulajdonosai ellen...

Új Élet, a csehszlovákiai ifjú katolikusok lapjából: *A magyarországi szociográfus-íróknak*, *Illyés Gyulának*, *Szabó Zoltánnak*, *Féja Gézának*, *Erdei Ferencnek*, *Kovács Imrének* és a néptömegekért sikraszállni merő többieknek küldjük testvéri üdvözlötünket. Könyveik olvasása közben egyre határozottabban érezzük, hogy a *Tardi Helyzetek*, a *Viharsarkok* és *Néma forradalmak* sora nem tarthat már soká, mert a fiatal nemzedék nem tűri már tovább, hogy a magyar nép csak eszköze és ugródeszkája legyen osztályérdekeiket féltő politikusoknak, ahelyett, hogy egyetlen és kizárólagos célja legyen a magyar politikának. Érezzük, hogy nemcsak a dolgozó néptömegek eszközből célá, tárgyból alannya, üllőből kalapáccsá lesznek.

És mert könyvekkel elősegítik ennek az uralomváltásnak bekövetkezését,

köszönetet mondunk a fiatal magyar író-nemzedéknek. Köszönetünkkel pedig — tudjuk — nem állunk egyedül. Csatlakoznak hozzá az egész magyar nyelvterület valamennyi Tardjai és futóhomokjai.

Osztályharcnak, osztályellenes izgatásnak minősítenek egyesek minden szókimondást, minden megmozdulást, ami a tömegek érdekében történik. Hát vajjon a nép jogainak és életlehetőségeinek elgáncsolása nem osztályharc, nem osztályellenes ténykedés?? Vannak még sokan, akik csak a lentről fölfelé irányuló szociális küzdelmet tekintik osztályharcnak. És megfélemlenek arról, hogy ugyanolyan osztályharc az, amelyet a kapitalizmus 'haszonélvezői' folytatnak fentről lefelé: hatalmuk és jövedelmeik védelmében a néptömegek érdekei, jogos követeléseivel szemben.

Elég szomorú, hogy a nép érdekében folytatott küzdelmet még mindig osztályellenes izgatásnak, destrukciónak bélyegzik — míg a kapitalizmus hatalmi fölényéhez való görcsös ragaszkodás még mindig mint a „rend”, a „társadalmi béke” és a „konszolidáció” védelmezését dicsőítik.

Ebben az elképesztő fogalomzavarban — amely Féja könyvének elkobzásához vezetett — annál nagyobb tisztelget érdemel a magyar bíróság, amiért a könyvet a kobzás alól feloldotta. Ez a döntés nem más, mint nyílt hitvallása a humánus, a demokrácia és a szociális tartalommal telített nemzetszemlélet mellett. Ugy látjuk, hogy kevés ténykedés ébresztett akkora rokonszenvet, mint Féja könyvének feloldása a kobzás alól. Igen sokan állapították meg örömteli megkönnyebbüléssel, hogy amelyik országban szabad ekkora nyíltsággal írni még a legsúlyosabb hibákról is: az az ország már kezdi belátni és beismeri a hibáit. Ez a belátás és ez a beismerés pedig az első lépés a hibák kiküszöbölésére, jóvátételére.

A *komáromi Jókai-szobor* leleplezésével kapcsolatban harcot hirdetünk minden szobor és minden zászló ellen, amely márványba és selyembe temet sürgősebb célokra szükséges magyar filléreket.

Amíg nincsen elég pénzünk magyar gyermekek és magyar iskolák segélyezésére, amíg nincsen elég pénzünk főiskolások anyagi és szellemi gondozására, kultúrunkások fentartására, könyvtárak létesítésére és ezernyi más, égetőbb életszükségletekre: addig életellenes komolytalanság és könnyelműség szobrokba és egyesületi zászlókba ölni a kisebbségi magyarság garasait.

Nincs lesújtóbb bizonyítvány felfogásaink felületességéről, mint amikor pénzszűke miatt képtelenek vagyunk emberek segíteni, kultúrákon lendíteni: ugyanakkor azonban ott sorakoznak lino-leumtokokba burkolva az egyesületi zászlók, amelyek darabja gyakran ezekbe került.

A mozgalmi öntudat felkeltésére és ébrentartására tehát nincsen szükség drága zászlókra. Mintahogy nincsen szükség a nemzeti öntudat fenntartása érdekében új szobrokra sem.

A paraszt. Aligha van a világon még egy nyelv, amelyben a paraszt szónak olyan sértő érzelmi melléklönggéje volna, mint a magyarban. Egy cigányt cigánynak nevezni, azt hiszem, nálunk nem sértő, fegőljebb talán egyes esetekben kissé kényes. A zsidók is kezdenek hozzászokni, ha némelyik nehezen is, hogy zsidóknak nevezzék magukat. Ellenben valakit szemtől szemben parasztnak mondani, sértő szándék nélkül nem lehet. Egyetlen példa van rá, Achim L. András, hogy Magyarországon egy párt parasztpártnak merete nevezni magát.

Mint szimptomatikus jelenséget nézzük meg *Margalits* Ede közismert *Magyar közmondások* című művében a „paraszt” címszó alatti közmondásokat. Ime néhány mutatvány:

Akkor higj a parasztnak, amikor szőrt látsz a fogán. Butulj paraszt. Cseresznyét az úrnak, magját a parasztnak. Huncut a paraszt, mielőtt három araszt. Nem parasztnak való a könyv. (Ez a mondás Kis-Viczay 1713-ban megjelent közmondásgyűjteményéből való.) Nincs a parasztnál kutyább. Paraszt furfangját, Isten bölcsességét nincs ki kitanulja. Parasztnak gané a lelke. Ritka paraszt család nélkül. Sülve jó a paraszt, akkor is a fene egye meg. Ritka hitel a parasztban, mint hal a harasztban. Szép szóért botot, keményért kalácsot várhatsz a paraszttól. Vén rókát, vén verebét, vén parasztot nehéz megcsalni.

Folklóristának való tanulmány lenne

megállapítani, hogy vajon van-e a világon közmondásgyűjtemény, amelyben ennyi becsmérlés és gyűlölet nyilvánulna meg a paraszttal szemben.

B. R.

Hibaigazítás. Lapunk júniusi számában „A jugoszláviai dolgozók helyzetének jelzőszámai” című cikkünkbe hiba csúszott be. A harmadik oldal utolsó három sora így hangzik: „1930-tól 35-ig a munkásságnak az a része, amelyet a központi munkásbiztosító tart nyilván, egyedül munkabéreken 5 és fél millió dinárt veszített” stb. — helyesen 5 és fél milliárd értendő.

A „HID” a magyar fiatalok lapja!

Olvassa és terjessze a „HID”-at!

Ujítsa meg előfizetését!

A HID postatakarékpénztári csekkszámhlája:

58297

A HID előfizetési díja:

Jugoszláviában: Egy évre 30'—, félévre 16'—, negyedévre 9'— dinár.
Egyes szám ára 3'— dinár.

Magyarországon: egy évre 4'— félévre 2'—, negyedévre 1'— pengő.
Egyes szám ára: 40 fillér.

Franciaországban: egy évre 20'— fr., félévre 10'— fr.,
negyedévre 6'— fr. Egyes szám ára 2'— fr.

Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk vissza. Csak teljes névvel és címmel ellátott kéziratokat veszünk figyelembe. Lapunkban megjelent minden egyes cikkért írója felelős. — Levelek és kéziratok Adm. i Red. HID Subotica, pošt. fah 88. címre küldendők.

„HID” literarni časopis, izlazi deset puta godišnje. — Odgovorni urednik i izdavač: **MAYER OTTMÁR** — Redakcija i administracija: **SUBOTICA**, Petrogradska ul. 35